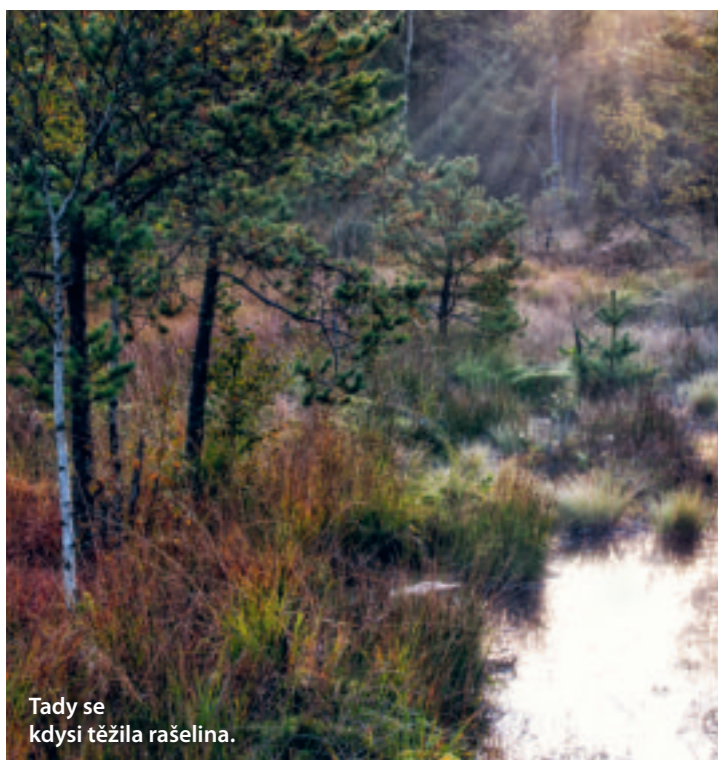

Rašeliniště Schremser Moor

Tady se kdysi těžila rašelina.

Rašeliniště jsou charakteristickým biotopem oblasti Waldviertel. Díky zvláštním geologickým a klimatickým podmínkám se kdysi rozkládala od Litschau po Karlstift a byla rozšířená po celém Freiwald (rakouská strana Novohradských hor). V důsledku využívání území v uplynulých třech stoletích se tu dnes nacházejí již jen zbytky těchto dříve tak typických prvků zdejší krajiny.

Původní vrchoviště na ploše 300 hektarů, ohraničené obcemi Langschwarza, Gebharts a Schrems, bývalo největším rašeliništěm Dolního Rakouska. Většina jeho území však byla v dřívějších dobách vytěžena při dobývání rašeliny. Tato oblast se přibližně kryje se 119 hektary přírodního parku Vrchoviště Schrems a dnes je většinou zarostlá sekundárními březovými a borovými rašelinnými lesy. Ve starých jamách po těžbě rašeliny se nachází mozaika otevřených vodních ploch, zón zaplněných sedimenty a cenných regeneračních stádií vrchoviště.

Rašeliniště patří mezi nejohroženější biotopy. Podléhají proto přísné ochraně. Odvodňování a jiné zásahy jsou na nich zakázány nebo vyžadují zvláštní povolení. Rašeliniště Schremser Moor je zčásti chráněné jako přírodní rezervace a je součástí evropsky významného území „Waldviertelská oblast rybníků, vřesovišť a slatin“ a ramsarské oblasti „Krajina rybníků, vřesovišť a slatin Waldviertel“.

Flóra a fauna

Ploník obecný je typickým druhem rašelinných lesů.

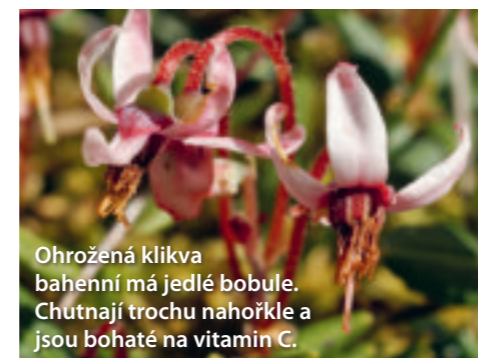
Životní podmínky na vrchovišti vyžadují od jeho obyvatel značnou přizpůsobivost. Musí se vypořádat s nízkým obsahem živin a kyselým prostředím a adaptovat se na mokro, silné sluneční záření a velké kolísání teplot. Vzácné rašeliništní druhy rostlin a živočichů, které se dokážou vyrovnat s těmito extrémními životními podmínkami, tak mají konkurenční výhodu oproti jiným, méně specializovaným druhům.

Botanickou zvláštností je bílé kvetoucí a aromaticky vonící **rojovník bahenní**, vřesovcovitá rostlina vyskytující se na severských rašeliništích, která v oblastech Waldviertel a

Rosnatka okrouhlostá

Mühlviertel dosahuje jižní hranice svého rozšíření a je přísně chráněná. Obyvateli vrchovišť, kteří se skvěle přizpůsobili nedostatku živin, jsou „hmyzožravé“

Ohrožená klikva bahenní má jedlé bobule. Chutnají trochu nahořkle a jsou bohaté na vitamín C.

rostliny, mezi nimi **rosnatka okrouhlostá**. U rosnatky se hmyz přilepí na žláznaté chloupky na listech. Trávící

Šidélko kopovité

enzymy ho potom rozloží na živné látky, které může rostlina využít. K charakteristickým mechorostům na rašeliništi patří různé druhy rašeliničů. Z jejich pletiv, špatně rozložitelných v kyselé vlhké půdě a bez přístupu kyslíku, vzniká základ rašeliny, která tvoří vrchoviště. Na regenerujících se plochách rašeliniště Schremser Moor se dosud nacházejí velké populace v Rakousku velmi vzácných druhů **rašeliničů tršnitých (Sphagnum fimbriatum)** a **rašeliničů tupolistých (Sphagnum obtusum)**.

Rašelinič

Vrchoviště u Schremsu hostí i vzácné druhy hmyzu, mezi nimi vyhnutím ohrožené **šidélko kopovité**. Tento druh vážky osidluje málo úživné vodní plochy s bohatě strukturovanými břehy, nachází proto vhodné prostředí v jamách po dřívější těžbě rašeliny.

Společně pro ochranu rašeliniště

V roce 2017 se spojily české a rakouské organizace, úřady a vědecké instituce zabývající se ochranou přírody a vypracovaly společný projekt „Connecting Nature AT-CZ“ v programu INTERREG. Jedním z cílů tohoto projektu je zachování rašelinišť v jižních Čechách a ve Waldviertelu. Na obou stranách hranice se ochrana rašelinišť potýká se stejnými výzvami, takže se můžeme hodně vzájemně naučit, hlavně pokud jde o realizaci revitalizačních a regeneračních opatření.

Projektové aktivity v Rakousku financuje EU, stát a spolková země Dolní Rakousko. www.at-cz.eu/at/ibox/pa-2/atcz45_connat-at_cz

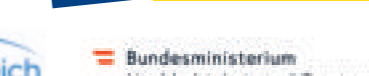
Kontakty pro Schremser Moor

Centrum přírodního parku UnterWasserReich: www.unterwasserreich.at
Svaz ochrany přírody Dolního Rakouska: www.noe-naturschutzbund.at

Impressum: Naturschutzbund NÖ, Mariannengasse 32/2/16, 1090 Wien. Text: Naturschutzbund NÖ, překlad do češtiny: Dr. Iva Kratochvílová; foto: C. Boigenzahn, W. Dolak, A. Schmidt, H. Wildermuth; grafické zpracování: Baschnegger & Golub, 1180 Wien; tisk: Druckerei Janetschek; prosinec 2018.

EUROPÁJSKÉ UNIE

Používejte zahradnické substráty bez rašeliny, přispějete tím k ochraně rašelinišť!

Schremser Moor dříve a nyní

Původní stav rašeliniště byl silně pozměněn a narušen odvodňováním, těžbou rašeliny a lesnickým hospodařením. Snahy o jeho využívání začaly počátkem 19. století. V roce 1818 bylo rašeliniště rozděleno mezi 54 sedláků ze Schremsu. Zhruba ve stejné době začala těžba rašeliny – od ručního dobývání pro vlastní potřebu až po strojní těžbu. Vedle topné rašeliny se získávala i rašelínová drť a rašelina k podestýlce. Její průmyslové zpracování provozovala od roku 1887 továrna na rašelínové stelivo ve Schremsu. Části rašeliniště byly k dobývání rašeliny využívány až do 80. let dvacátého století.

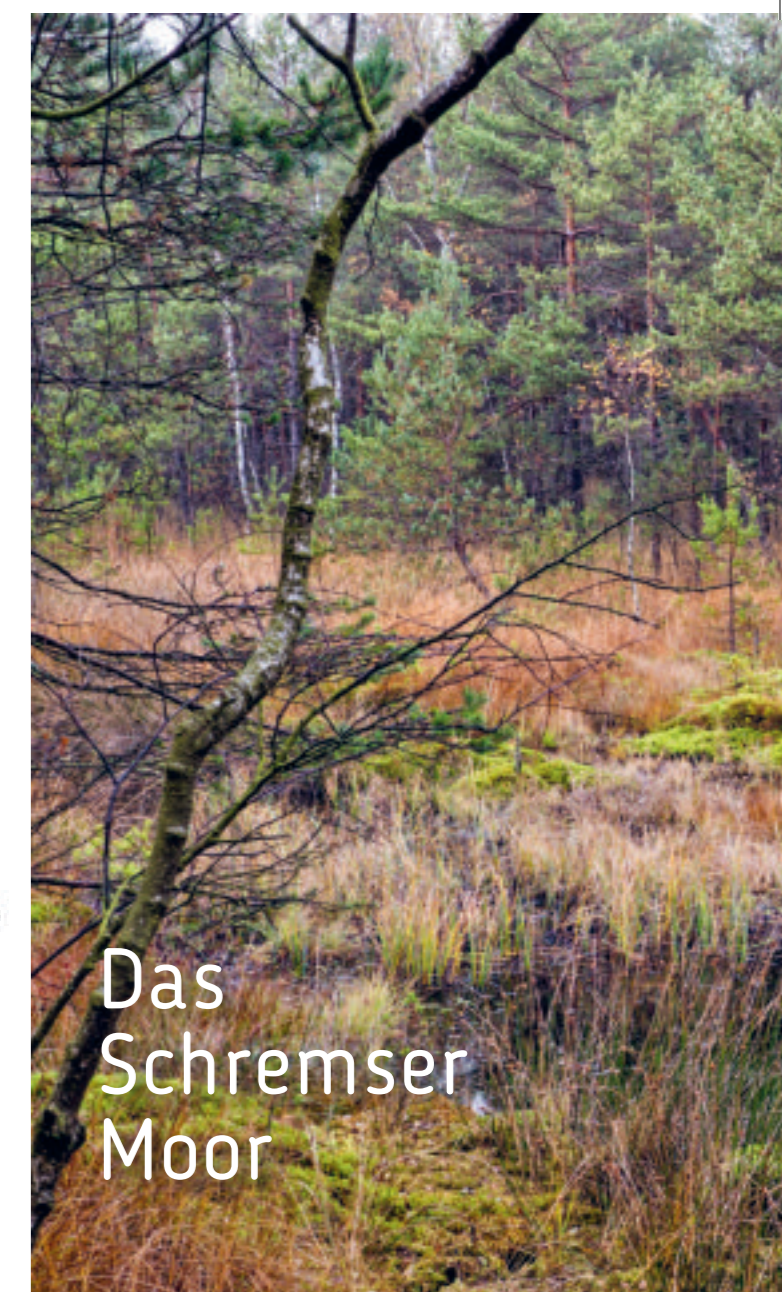
Rašeliniště mají velký význam jako stanoviště specializovaných druhů rostlin a živočichů, proto se jimi začala zabývat ochrana přírody a byla zahájena revitalizační opatření. Dnes k tomu přistupuje ještě i aspekt ochrany klimatu: vyschlá rašelina se v odvodněném vrchovišti rozkládá, uvolňuje se oxid uhličitý, který je v ní uložený, a přispívá tak k celosvětové klimatické změně. Aby se do rašeliniště znovu vrátila chybějící voda, je nutné zahrnout meliorační příkopy.

Na rašeliništi Schremser Moor proto bylo v letech 2003-2006 vybudováno několik přehrázek a rašeliništních tůň.

Opatření pro zachování rašelinišť v rámci projektu INTERREG „Connecting Nature AT-CZ“

Die Využívání rašelinišť (těžba rašeliny, zalesňování) bylo možné až po jejich odvodnění. Chceme-li nějaké rašeliniště revitalizovat, musíme obnovit jeho specifický vodní režim.

Pro Schremské vrchoviště se v současnosti vytváří koncepce péče jako podklad pro budoucí opatření. Specifickou výzvou jsou zde výrazné výškové rozdíly mezi jámami po těžbě a původním tělesem rašeliniště, které velice ztěžují opětovné zamokření. Účinným opatřením může být zadržování vody přehrazením odvodňovacích příkopů a vytvoření rovných, dobře zavodněných ploch rašeliniště. Důležité je přistupovat k původnímu Schremskému vrchovišti jako k jednomu celku a zachovat cenné a typické rašelinné porosty borovice blatky a borovice lesní, které se tu dosud vyskytují, a chránit je před negativními zásahy.

Das Schremser Moor

Das Schremser Moor

Hier wurde einst Torf gestochen.

Moore sind charakteristische Lebensräume des Waldviertels. Aufgrund der besonderen geologischen und klimatischen Situation waren sie einst von Litschau bis Karlstift und im Freiwald weit verbreitet. Durch die Landnutzung der vergangenen 300 Jahre finden sich heute nur mehr Reste dieser einst so typischen Elemente der Waldviertler Landschaft.

Das ehemalige Hochmoor, das durch die Orte Langschwarza, Gebharts und Schrems begrenzt ist, war mit 300 Hektar das größte Moor Niederösterreichs. Ein Großteil wurde in früherer Zeit für Torfgewinnung abgebaut. Dieser Bereich deckt sich in etwa mit dem 119 Hektar großen Naturpark Hochmoor Schrems und ist heute großteils mit sekundären Birken- und Rotföhren-Wäldern bewachsen. In alten Torfstichwannen findet man ein Mosaik aus offenen Wasserflächen, Verlandungszonen und wertvollen Hochmoor-Regenerationsstadien.

Moore zählen nicht nur in Österreich zu den gefährdetsten Lebensräumen. Sie stehen daher unter strengem Schutz. Entwässerungen und andere Eingriffe in das Moor sind verboten bzw. bedürfen einer besonderen Bewilligung. Das Schremser Moor ist teilweise als Naturschutzgebiet geschützt und ist Teil des Europaschutzgebietes „Waldviertler Teich-, Heide- und Moorlandschaft“ und des Ramsarschutzgebietes „Teich-, Moor- und Flusslandschaft Waldviertel“.

Das Große Haarmützenmoos ist eine typische Art der Moorwälder.

Pflanzen- und Tierwelt

Die Lebensbedingungen in einem Hochmoor erfordern von ihren Bewohnern besondere Anpassungen. Sie müssen mit dem geringen Nährstoffgehalt und den sauren Verhältnissen zurechtkommen, sowie an die Nässe, die hohe Sonneneinstrahlung und großen Temperaturschwankungen angepasst sein. Die wenigen Moorpflanzen und -tiere, die mit diesen extremen Lebensbedingungen zurechtkommen, haben einen Konkurrenzvorteil gegenüber anderen, weiter verbreiteten Arten.

Eine botanische Besonderheit ist der weiß blühende und aromatisch duftende **Sumpfpfurst**, ein in nordischen Mooren wachsendes Heidekrautgewächs, das im Wald- und Mühlviertel

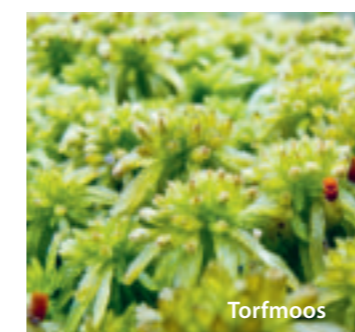
einen nachhaltigen Tourismus genutzt werden und haben so auch einen direkten ökonomischen Wert.

- Die heilende Wirkung von Moorerde und ihre Rolle als Archiv der Geschichte – Pollen werden im Torf konserviert – sind weitere Besonderheiten von Mooren, von denen der Mensch profitiert.

Rundblättriger Sontentau

sende“ Pflanzen, darunter der **Rundblättrige Sontentau**. Beim Sontentau bleiben Insekten an den Drüsenhaaren kleben. Durch Verdauungsenzyme werden die Nährstoffe für die Pflanze verfügbar gemacht. Zu den charakteristischen Moosen der Moore zählen die verschiedenen Arten der **Torfmoose**. Ihr unter Nässe und Sauerstoffabschluss unvollständig zersetztes Pflanzengewebe bildet die Grundlage für den Torf, aus dem die Hochmoore aufgebaut sind. In den Regenerationsflächen des Schremser Moores sind die in Österreich sehr seltene Torfmoos-Arten *Sphagnum fimbriatum* und *Sphagnum obtusum* noch in großen Populationen anzutreffen.

Torfmoos

Die Beeren der gefährdeten Moosbeere sind essbar. Sie schmecken leicht bitter und sind reich an Vitamin C.

Speer-Azurjungfer

Das Schremser Hochmoor beherbergt besondere Insektenarten, darunter die vom Aussterben bedrohte **Sperr-Azurjungfer**. Die Libellenart besiedelt nährstoffarme Gewässer mit einer strukturreichen Uferzone und findet damit in den ehemaligen Torfstichwannen einen geeigneten Lebensraum.

Gemeinsam für den Schutz der Moore

2017 haben sich tschechische und österreichische Naturschutzorganisationen, Behörden und wissenschaftliche Einrichtungen zusammengefunden und gemeinsam das INTERREG Projekt „Connecting Nature AT-CZ“ entwickelt. Eines der Projektziele ist die Erhaltung der Moore in Südböhmen und im Waldviertel. Die Herausforderungen im Moorschutz sind auf beiden Seiten der Grenze dieselben, sodass man viel voneinander lernen kann, vor allem was die Umsetzung von Maßnahmen zur Regeneration betrifft.

Die Projektmaßnahmen in Österreich werden von der EU, dem Bund und dem Land Niederösterreich gefördert. www.at-cz.eu/at/ibox/pa-2/atcz45_connat-at_cz

Ansprechpartner für das Schremser Moor

Naturparkzentrum UnterWasserReich: www.unterwasserreich.at
 Naturschutzbund NÖ: www.noee-naturschutzbund.at

Impressum: NÖ Naturschutzbund, Mariannengasse 32/2/16, 1090 Wien. Text: Naturschutzbund NÖ, Übersetzung in Tschechisch: Dr. Iva Kratochvílová; Fotos: C. Boigenzahn, W. Dolak, A. Schmidt, H. Wildermuth; Layout: Baschnegger & Golub, 1180 Wien; Druck: Druckerei Janetschek; Dezember 2018

EUROPÄISCHE UNION

NaturSchutzBund

NATURLAND NIEDERÖSTERREICH

UnterWasserReich

Bundesministerium Nachhaltigkeit und Tourismus

Verwenden Sie torffreie Gartenerde und tragen Sie damit zum Schutz der Moore bei!

Das Schremser Moor einst und jetzt

Der ursprüngliche Zustand des Moores wurde durch Entwässerung, Torfabbau und forstliche Nutzung stark verändert und beeinträchtigt. Die Bestrebungen, Moorlandschaften zu nutzen, begannen ab dem frühen 19. Jahrhundert. Im Jahr 1818 wurde das Moor auf 54 Schremser Urhausbesitzer aufgeteilt. Etwa ab diesem Zeitpunkt wurde Torf gestochen – vom händischen Eigenerwerb bis zum maschinellen Abbau. Neben Brenntorf wurde auch Torfmull und Torfstreu gewonnen. Eine gewerbliche Produktion betrieb die Torfstreu Fabrik von Schrems, die ab 1887 bestand. Teile des Moores wurden bis in die 1980-er Jahre zur Torfgewinnung genutzt.

In den vergangenen Jahrzehnten erkannte man die Bedeutung der Moore als Lebensraum einer spezialisierten Pflanzen- und Tierwelt, der Naturschutz begann sich der Moore anzunehmen und Restaurationsmaßnahmen in Angriff zu nehmen. Heute kommt auch noch der Aspekt des Klimaschutzes dazu: Der trocken gefallene Torf eines entwässerten Hochmoores zersetzt sich, das darin gespeicherte Kohlendioxid wird freigesetzt und trägt so zur weltweiten Klimaerwärmung bei. Um dem Moor das fehlende Wasser wiederzugeben ist es nötig, die Entwässerungsgräben zu schließen.

Die Moorerhaltungsmaßnahmen im Rahmen des INTERREG Projekts „Connecting Nature AT-CZ“

Die Nutzung von Mooren wurde erst durch deren Entwässerung möglich. Will man ein Moor restaurieren, so muss der moortypische Wasserhaushalt wiederhergestellt werden.

Für das Schremser Hochmoor wird aktuell ein Konzept als Grundlage für Maßnahmen erstellt. Eine besondere Herausforderung sind die stark unterschiedlichen Niveaus zwischen den Torfstichwannen und Torfkörpern, die eine Wiedervernässung nur schwer möglich machen. Der Rückhalt des Wassers durch Grabeneinstau und die Schaffung von ebenen, gut durchnässten Torfflächen können sinnvolle Maßnahmen sein. Wichtig ist es, das ursprüngliche Schremser Hochmoor in seiner Gesamtheit zu betrachten und die wertvollen und besonders typisch ausgeprägten Spirken-Hochmoore und Rotföhren-Wälder, die hier noch zu finden sind, zu erhalten und vor negativen Eingriffen zu bewahren.

So wurden im Schremser Moor 2003-2006 einige Grabensperren eingebaut und Moortümpel angelegt. Durch die Entfernung aufkommender Gehölze wurden waldfreie Moorbereiche offengehalten und Moorkiefern freigestellt. Spazier- und Wanderwege durch das Moorgebiet, die Aussichtswarte Himmelsleiter, ein Moorgeschichteweg, ein Prügelsteg und eine Moor-Tretanlage ermöglichen das Schremser Hochmoor in all seinen Facetten zu erleben. Im Naturparkzentrum UnterWasserReich Schrems erwarten die Besucher Erlebnis-Ausstellungen zu den Themen „Moore und Teiche im Waldviertel“ und Live-Mikroskop-Shows (geöffnet Ostern bis Ende Oktober).

Rašeliniště Schremser Moor

